

Autoritet og frihed

- to centrale pædagogiske begreber som er gensidigt afhængige af hinanden

Af pæd. konsulent Carsten Hjorth Pedersen

Artiklen er første gang bragt i "Fingeren på PULSEN" nr. 2, 1999/2000

Forholdet mellem autoritet og frihed er grundlæggende i al tale om opdragelse, undervisning og vejledning. Her er det derfor vigtigt, at vi lytter til Skaberens vejledning. I sit Ord har Gud ikke sagt alt om forholdet mellem autoritet og frihed, men han har sagt det væsentlige. Det er formuleret med forældre og børn som modtagere, for det er i dén relation, den pædagogiske opgave træder klarest frem. Men i afledt og modereret form gælder den samme vejledning over for voksnes øvrige relationer til børn fx i skolen, institutionen, børneklubben og konfirmandstuen. Forældrene har det primære opdragelsesmandat, men de øvrige grupper har et afledt eller parallelt mandat.

Derfor er det også væsentligt for lærerstuderende at kende den bibelske vejledning for forholdet mellem autoritet og frihed mellem forældre og børn.

Ære og respekt

Det fjerde bud hedder: Ær din far og din mor. (2 Mos 20,12a). Dette bud er grundlæggende for Guds vejledning til forældre og børn.

Budet siger, at barnet skal *ære* sin far og mor. Gud har nemlig indsat forældrene som sine stedfortrædere over for barnet. Ikke som stedfortrædere med henblik på frelse (dertil holder kun Guds egen Søn mål); men med henblik på barnets jordiske liv. Gennem forældrene vil Gud give barnet mad, klæder, legetøj, beskyttelse, opdragelse, tryghed, oplevelser, kærlighed og meget mere. Far og mor skal altså ikke æres primært for deres personlige egenskabers skyld, fx for deres vellykkethed. I så fald ville det nogle gange blive småt med ære, da forældre ofte fejler og er ufuldkomne. Forældre skal æres, fordi Gud har givet dem den vigtige opgave at være *min* far og mor. Det indebærer, at barnet viser forældrene respekt. Desuden har ære en del med ær(e)lighed at gøre. At ære sine forældre indebærer såvel ærlighed over for dem som ærlighed over for sig selv om, hvordan forældrene er. Ærligheden er fx ikke blind for forældrenes fejl.

En lærer udfylder ikke så grundlæggende en opgave i barnets liv som forældrene – alene af den grund, at han optræder i en forholdsvis kort årrække i barnets liv. Men læreren er også en af de kanaler, som Gud bruger til at være god mod barnet. Læreren har til opgave at give barnet viden og færdigheder, fx naturvidenskabelig viden samt sproglige, sociale og kreative færdigheder. Desuden er det lærerens opgave at formidle livsoplysning. Derfor er det også på sin plads at tale om respekt for læreren af den enkle grund, at hun – af Gud - har fået denne opgave over for barnet.

Lydighed

Når Paulus skal udlægge det fjerde bud, pointerer han, at det også indebærer *lydighed*. "Børn, adlyd jeres forældre i Herren; for det er ret og rigtigt." (Ef 6,1). "Børn, adlyd jeres forældre i alt, for sådan skal det være i Herren." (Kol 3,20). Selv Guds egen fuldkomne Søn adlød sine ufuldkomne forældre (jf. Luk 2,51).

Herren Jesus har altså gennem sin apostel noget at sige direkte til børnene. Det er i sig selv bemærkelsesværdigt. Jesus agter barnet så højt, at han tiltaler det direkte, ikke blot via forældrene.

Børnene formaneres altså til lydighed, hvilket implicerer forældrenes autoritet. Lydighed er at gøre, hvad der bliver sagt. Den pædagogiske vind blæser nogle gange *for* lydighed, andre gange *imod*. Men Herrens formaning har stået i årtusinder og er holdbar det næste årtusind med. Det er forståelig tale, som barnet forpligtes på, og som forældre derfor kan forlange af barnet. Paulus slår tilmed fast, at lydigheden er en integreret del af barnets gudsforhold: "adlyd jeres forældre *i Herren*" og "sådan skal det være *i Herren*". Lydighed mod forældrene er en del af barnets realisering af Guds vilje.

Også dette kan i modereret form overføres til læreren, som i en række situationer kan og skal kræve lydighed af eleverne. Dette er ikke et forsvar for *blind* lydighed, men for ægte autoritet, som børn såvel som voksne ikke kan leve uden (se nedenfor).

Tre typer autoritet

Vi kan tale om tre former for autoritet, som er relevant både i forbindelse med forældres og læreres forhold til børn:

Institutionel autoritet. Det er den autoritet, nogen har i kraft af love og bestemmelser. Det har forældre fx i kraft af dansk og international lovgivning. Og det har lærere i kraft af skolelove og regler. Det ligger i selve det at etablere en skole, hvor nogen skal formidle viden, færdigheder og livsoplysning til nogen, der forudsættes ikke at have dette på forhånd.

Sag-autoritet. Det er den autoritet, nogen har i kraft af en faglig indsigt eller kompetence. - En forældre, som ved, hvordan man snører snørebånd, og som derfor kan lære sit barn det. - En lærer, som er god til engelsk eller til at bearbejde træ, og som derfor bliver respekteret af den, som mangler engelsk- eller sløjdfærdigheder. Der er tale om en ulighed i viden og færdighed, men ikke i værd. Begge dele konstituerer den ægte autoritet og den pædagogiske situation. Den sagligt betingede autoritet må konstant dokumentere sin autoritet, hvilket er sundt nok. Bliver læreren først nødt til at *forlange* sig faglig respekteret, er der ugler i mosen. Samtidig er det vigtigt, at læreren ikke misbruger sin faglige overlegenhed til manipulation. Den saglige autoritet våger altid at tage en diskussion og at erkende grænserne for sin egen ekspertise.

Personlig autoritet. Det er den autoritet, nogen har i kraft af personlige egenskaber. Der er tale om en respekt i kraft af det, personen står for og viser i det praktiske liv. Det har noget med livserfaring at gøre. Det har også noget med personlig værdighed og myndighed at gøre. Det er noget med, at barnet føler sig tryk i samværet med en moden person. Samtidig må den personlige autoritet til stadighed gøre sig fortjent til barnets tillid, og det er sundt nok. Den personlige autoritet må derfor i særdeleshed være på vagt over for manipulationens farer.

Rimelighed

Lydighedskravet har en grænse: "Man bør adlyde Gud mere end mennesker" (ApG 5,29) - forældre ikke undtaget. Det betyder, at forældre aldrig er de øverste i et barns liv. Det er Gud. Det betyder også, at forældre og børn begge er under Guds autoritet, og det betyder, at i Guds ord findes der ikke et absolut lydighedskrav i forhold til forældre. Det skal både børn og forældre vide. Det er i virkeligheden den samme tone, Paulus slår an, når han umiddelbart efter formaningerne til børnene

formaner fædrene: "Fædre, gør ikke jeres børn vrede" (Ef 6,4a) og "Fædre, I må ikke tirre jeres børn, så de mister modet." (Kol 2,21). Disse to sæt formaninger - til børnene og til fædrene (og mødrene) - kan kun forstås i lys af hinanden. De betinger gensidigt hinanden.

Det forudsættes i Guds ord, at børn elsker deres forældre. I det fjerde bud pålægges børnene også at ære dem. Men i Bibelen understreges det lige så kraftigt, at forældre aldrig må blive genstand for noget, der ligner tilbedelse (2 Mos 20,3 og Matt 10,37). Kun én har krav på både vores kærlighed, vores ære og vores tilbedelse: Den treenige Gud i Himlen.

Formaningen til forældrene betyder: I må ikke tirre jeres børn til vrede, ikke fremprovokere bitterhed og raseri hos dem, ikke presse dem unødigt, så de mister modet og bliver forskræmte og kuede. Hverken ulydige eller kuede børn er Guds vilje. Det er altså ikke bare børnene, der har en forpligtelse, forældrene har også én. Og de hænger så nøje sammen, at den enes forpligtelse er den andens rettighed.

Paulus godtager altså hverken blind autoritetsudfoldelse eller blind lydighed. Vi kunne i stedet for tale om seende autoritetsudfoldelse og seende lydighed.

Den seende autoritet ser barnet og dets behov. Den handler altid ud fra barnets tarv. Den ved, at jeg "kun" har autoritet for at kunne fremme det gode og hæmme det onde i barnets liv.

Den seende lydighed har tillid til den voksne, hvorfor den forventer rimelighed. Den bøjer sig for den voksnes merviden og større livserfaring. Den kan stille spørgsmål og regne med at få et svar.

Også her er der relevans for lærere: Heller ikke vi er de øverste i barnets liv. Vi skal praktisere seende autoritet og ikke kræve blind lydighed. Og vi formaner til ikke at tirre børnene, så de mister modet. Det er tværtimod lærerens opgave at indgyde eleverne maksimalt livsmod.

Selvstændighed

I selvstændigheden er barnets frihed gemt. For det er forældrenes pligt at give slip på barnet, efterhånden som det modnes og vokser til. Barnet skal gives adækvat ansvar. Normalt forløber denne proces i en naturlig - og brydningsfuld - vekslen mellem barnets selvstændighedstrang og forældrenes myndigheds-overdragelse. Men det er meget vigtigt, at autoriteten har sin modpol: Barnets frihed. Eller som Karl Jaspers har sagt det: "Frihed og autoritet hører sammen. De bliver sandere, renere, dybere jo mere inderligt, de er forbundet. Modstandere bliver de først, når frihed bliver til vilkårlighed og autoritet til vold. I samme grad som de bliver modstandere, mister de begge deres sande indhold. Det forholder sig derfor således: Den, der er virkelig fri, lever i autoritet; den, der følger sand autoritet, bliver fri."

Der findes forældre, som i misforstået omsorg forhindrer barnet i at stå på egne ben. Der findes også børn, som ikke vil give slip på mors og fars trygge favn. Selvstændighed er ikke bare et spørgsmål om at skifte adresse eller få en vielsesattest. På det psykologiske plan kan det være en lang og vanskelig proces at blive selvstændig, og både forældre og børn kan forsynde sig.

Det er nemlig ikke blot børnene, der skal respekteres de voksne. Det er i lige så høj grad de voksne, som skal respektere børnene. Børnene er jo ligeværdige medmennesker, som de voksne for

en tid har myndighed over. Målet er naturligvis ikke, at man cutter alle bånd; men at den unge kommer til at stå på egne ben og blive en myndig og selvstændig person.

Lærere har på tilsvarende måde til opgave at overflødiggøre sig selv – og det er ikke altid lige let. Her må nogle føre en sej kamp for ikke usundt at binde eleverne til sig selv og til at acceptere og respektere, at de træffer andre valg, end jeg står for eller rådede til.

Ansvar over for Gud

Af ovenstående fremgår det, at det er katastrofalt, hvis Gud forsvinder ud af pædagogikkens univers. Tilbage bliver *enten* vilkårlighed og tyranni, fordi der jo ikke er nogen at stå til ansvar for, *eller* svigtende opdragelses-frimodighed og tilbagetrækning fra opdragelsessituationen, fordi jeg ikke har fået opdrager-opgaven af nogen, idet der ikke er en instans uden for mig, som *vil*, at jeg skal gøre dette med god samvittighed og dyb ansvarlighed.

Vedgår jeg derimod mit ansvar over for Gud i den pædagogiske situation, så er i hvert fald grundlaget skabt for at finde vejen i spændingen mellem sand autoritet og ægte frihed.

Denne artikel var bragt på KPI's hjemmeside: www.kpi.dk